

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет соціальних комунікацій і музейно-туристичної діяльності
Кафедра історії, музеєзнава і пам'яткознавства

Силабус
навчальної дисципліни

СИСТЕМА МУЗЕЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Галузь знань	02	Культура та мистецтво
Спеціальність	027	Музеєзнавство, пам'яткознавство
Освітньо-наукова програма		Музейно-екскурсійна діяльність
Рівень вищої освіти		перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Харків, 2021

Силабус склала:

Доктор історичних наук, доц. кафедри історії, музеєзнавства та пам'яткознавства
Тортіка М.В.

Мова навчання: українська

Силабус затверджено на засіданні кафедри історії, музеєзнавства та пам'яткознавства _____
(назва кафедри)

Протокол № 1 від « 14 » серпня _____ 2021 р.

Завідувач кафедри _____ Анатолій ЩЕРБАНЬ _____
(підпис) (Власне ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Силабус затверджено на засіданні ради факультету соціальних комунікацій і музейно-
туристичної діяльності _____

(назва факультету)

Протокол № 1 від « 27 » серпня _____ 2021 р.

Голова ради факультету _____ Алла СОЛЯНИК _____
(підпис) (Власне ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КУРС

Назва дисципліни	Система соціальних музейних комунікацій
Викладач	Тортіка М.В.
Контактний телефон та e-mail викладача	моб. т. 0974726064 torteka@ukr.net
Інформація про консультації	Аудиторні зустрічі, онлайн, за попередньою домовленістю
Логіка вивчення курсу	Пререквізити: Історія музейної справи Експозиційна діяльність музеїв Психологія Педагогіка Постреквізити: Економіка та організація музейної сфери Музейна практика з СМК Написання кваліфікаційної роботи (курсний проект) з СМК

2. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Дисципліна «Система соціальних музейних комунікацій» покликана розширити уявлення студентів пов'язані з художньо-організаційною, інформаційною та інноваційною сферами професійної музейної діяльності. В рамках зазначеної дисципліни відбувається їх знайомство з художньо-творчою стороною професійної музейної діяльності. Відбувається навчання, освоєння та послідовне застосування на практиці основних алгоритмів музейної психології, соціології та педагогіки. В якості самостійного напрямку в курсі музейної комунікації розглядається робота з аудиторією з обмеженими фізичними можливостями (ОФМ). Підсумком цієї роботи повинна стати базова розробка та проведення музейного свята-фестивалю для музейної аудиторії ОФМ із залученням висококваліфікованих музейних працівників, а також волонтерів дорослого; старшого і середнього шкільного віку. Нарешті, самостійним сегментом навчального курсу «Система соціальних музейних комунікацій» є вивчення принципів інформаційної комунікації, що передбачає залучення інноваційних технологій при використанні музейних стандартів в питаннях фондоутворення, атрибуції та розробки внутрішніх автоматизованих музейних систем.

3. МЕТА КУРСУ

Ознайомити з історією виникнення і розвитку різних теорій музейної комунікації в її теоретичному і практичному значенні. У вказаному контексті завданнями дисципліни є умови формування і розвитку комунікаційних каналів і засобів в суспільстві, що в культурно-мистецтвознавчому контексті утілюється у вивченні музейної комунікації на усіх етапах її цивілізаційного і науково-практичного існування. Окрім цього, метою даної навчальної дисципліни також є підготовка нової генерації кадрів, здатних всебічно і ефективно реалізувати комунікативний потенціал музейних закладів, завдяки ознайомленню студентів з каналами та формами СМК, сучасними досягненнями в галузі музейних комунікацій..

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 4. Знати сучасні уявлення про систему музейних комунікацій
ПРН 5. Знати сучасні уявлення про екскурсійну справу
ПРН 12. Вміти проектувати засоби і форми соціокультурної комунікації на базі музею або навчально-виховного закладу.
ПРН 14. Вміти організовувати і здійснювати екскурсійну діяльність як складову

колективної діяльності з дотриманням культури міжособистісних стосунків;
 ПРН 15. Вміти комунікувати з екскурсійною аудиторією.
 ПРН 16. Мати здатність долучатися до розбудови сучасної екскурсійної галузі;
 ПРН 17. Мати здатність організувати екскурсійні тури та проводити авторські екскурсії (як музейні, так і поза музейні)

5. КОМПЕТЕНТНОСТІ

(визначаються відповідно до освітньо-професійної / освітньо-наукової програми)

<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово ЗК 4. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел ЗК 6. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності). ЗК 7. Цінування і повага різноманітності та мультикультурності. ЗК 8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями ЗК 10. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань та взятих обов'язків</p>
<p>ФК 2. Здатність до діяльності на основі сучасних знань щодо обслуговування відвідувачів ФК 6. Здатність формувати план культурно-освітньої роботи та організувати заходи з популяризації музейних цінностей, об'єктів історико-культурної спадщини, природних пам'яток з врахуванням потреб різних верств населення ФК 7. Здатність розробляти екскурсійні маршрути; концепцію, структуру екскурсії; вміти проводити екскурсію на високому професійному рівні ФК 8. Працювати з іншими у мультидисциплінарному і мультинаціональному середовищі ФК 9. Використовувати основи маркетингу в музейній та екскурсійній діяльності, укладати рекламно-інформаційні тексти ФК 10. Застосовувати інформаційно-комп'ютерні технології у професійній діяльності ФК 11. Робити презентації усно із візуальним супроводом, електронні презентації, відео-презентації, презентації в письмовій формі державною та іноземною мовами.</p>

6. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Ознаки курсу	Обов'язкова компонента
Формат курсу	Денна форма навчання, 5 семестр
Обсяг курсу	За навчальним планом (відповідно до робочого навчального плану поточного навчального року):
	кількість кредитів – 8
	загальна кількість годин – 180
	аудиторних – 60
	самостійної роботи – 120
	тижневих годин для денної форми навчання – 4
Технічне і програмне забезпечення / обладнання	Технічні засоби для демонстрування (ноутбук), доступ до мереж meet та zoom, Google Аккаунт Classroom.
Форми, види навчальних занять та методи навчання (відповідно до навчального плану)	Форми: навчальні заняття, семінарські заняття, практична робота, самостійна робота, контрольні заходи Види: лекції, практичні Методи: тематичний, систематичний, образно-сюжетний
Поточний контроль	авдиторне опитування, перевірка виконання письмових завдань
Підсумковий контроль	захист курсової роботи, іспит
Політика курсу*	Політика виставлення оцінок (пропущені заняття,

	<p>відпрацювання пропусків): кожна оцінка виставляється відповідно до розроблених викладачем та заздалегідь оголошених студентам критеріїв, а також мотивується в індивідуальному порядку на вимогу студента; у випадку не відпрацювання студентом усіх передбачених предметом занять до заліку він не допускається; пропущені заняття обов'язково мають бути відпрацьовані. Форму і час відпрацювання студент та викладач взаємопогоджують.</p> <p>Політика академічної поведінки та доброчесності (плагіат, поведінка в аудиторії): конфліктні ситуації мають відкрито обговорюватись в академічних групах з викладачем, необхідно бути взаємно толерантним, поважати думку іншого. Плагіат та інші форми нечесної роботи неприпустимі. Недопустимі підказки і списування у ході семінарських занять, контрольних роботах, на іспиті.</p> <p>Норми академічної етики: дисциплінованість; дотримання субординації; чесність; відповідальність; робота в аудиторії з відключеними мобільними телефонами.</p>
--	---

7. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин								
	денна форма					заочна форма			
	усього	у тому числі				усього	у тому числі		
		л	п	с	с.р.		л	с	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Розділ 1. Генеза та еволюція соціальних музейних комунікацій									
Тема 1. Культурно-освітня функція музею та форми її реалізації	2	2							
Тема 2. Становлення теоретичної бази музейної комунікації	14	4		4	6				
Тема 3. Міждисциплінарне теоретичне забезпечення системи музейних комунікацій	2	2							
Тема 4. Система соціальних музейних комунікацій на поч. ХХІ ст.	12	2		4	6				
Разом за розділом 1	30	10		8	12				
Розділ 2. Музей як специфічна комунікативна система									
Тема 5. Музей як центр культурної комунікації	2	2							
Тема 6. Теорія музейної комунікації як модель сучасного освітнього процесу	2	2							
Тема 7. Музей у відкритому інформаційному просторі	16	4		4	8				
Тема 8. Система оцінювання та рольова структура в системі музейних комунікацій	12	2		4	6				
Тема 9. Нові технології в музеї	16	6		4	6				
Разом за розділом 2	48	16		12	20				
Розділ 3. Канали, засоби і форми музейних комунікацій									
Тема 10. Канали СМК	12	2	6		4				
Тема 11. Традиційні форми музейної комунікації	32	4	14		14				
Тема 12. Нетрадиційні форми музейної	70	4	18	8	40				

комунікації									
Тема 13. Засоби спілкування музеїв з відвідувачами	6	2		4					
Разом за розділом 3	120	12	38	12	58				
Розділ 4. Теорія музейної комунікації як основа побудови перспективної функціональної моделі музею									
Тема 14. Концепція розвитку музею на основі комунікаційних засад	18	4	8		6				
Тема 15. Структура зовнішніх зв'язків музею	2	2							
Тема 16. Розбудова сучасних музеїв на основі комунікаційних концепцій	2	2							
Тема 17. Вітчизняний та закордонний досвід діяльності систем музейної комунікації	20	4		8	8				
Разом за розділом 4	42	12	8	8	14				
Усього годин	240	50	46	40	104				

8. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Шкала орієнтовного нарахування балів за основні форми навчальної діяльності:

Відвідування лекції / виконання завдань до лекційного матеріалу – 15 балів;

Робота на практичних заняттях – 30 балів;

Практична робота 20 балів

Самостійна робота – 10 балів;

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю:

75 балів

Підсумковий контроль – 25 балів

Всього: 100 балів.

Схема нарахування балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота				Іспит	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Розділ 4		
Т. 1-4	Т. 5-9	Т. 10-13	Т. 14-17	25	100
15	15	30	15		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

0 – 34	Ф	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
--------	---	--	---

9. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість балів, які може отримати здобувач
1.	Розвиток уявлень про музейні комунікації	4	2
2.	Характеристика системи соціальних музейних комунікацій на сучасному етапі	4	2
3.	Специфіка музейної інформації і методи роботи з нею	2	2
4.	Досвід застосування музейного менеджменту в зарубіжних музеях	4	2
5.	Досвід застосування музейного маркетингу в зарубіжних музеях	4	2
6.	Досвід застосування музейного фандрейзингу в зарубіжних музеях	2	2
7.	Досвід застосування музейної реклами в зарубіжних музеях	4	2
8.	Досвід застосування музейних PR в зарубіжних музеях	4	2
9.	Засоби спілкування музеїв з відвідувачами в практиці музеїв світу	4	2
10.	Порівняльний досвід розвитку СМК зарубіжних (на прикладі західноєвропейських) і вітчизняних музеїв	8	2
	Разом	40	

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість балів, які може отримати здобувач
1.	Розробка музейної продукції як допоміжного каналу СМК	6	4
2.	Розробка музейної екскурсії	4	4
3.	Розробка музейної лекції	4	3
4.	Розробка програми музейної конференції	4	4
5.	Розробка програми музейного об'єднання	2	3
6.	Розробка сценарію нетрадиційної форми СМК	4	4
7.	Розробка та проведення нетрадиційного музейного заходу в контексті регіональних програм інклюзивної педагогіки	14	4
8.	Розробка концепції розвитку музейної комунікації	4	3
9.	Розвиток системи зовнішніх соціокультурних та адміністративних зв'язків музею (на прикладі регіональних інклюзивних програм)	4	3

	Разом	46	
--	-------	----	--

10. ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Кількість балів, які може отримати здобувач
1.	Засвоєння теоретичної бази музейної комунікації	12	3
2.	Музей як інформаційний центр	20	5
3.	Освоєння методики розробки традиційних і нетрадиційних форм музейних комунікацій	58	10
4.	Концепція розвитку музейних комунікацій як основа модернізації діяльності музею.	14	5
	Разом	104	

11. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ ФОРМИ КОНТРОЛЮ

1. Поняття „соціальної музейної комунікації”, задачі і значення СМК у музейній діяльності.
2. Історія становлення та розвитку теоретичної бази СМК.
3. Поняття „музейної аудиторії”, її основні категорії та характеристики.
4. Значення музею як інформаційного центру.
5. Досвід зарубіжних досліджень музейної аудиторії.
6. Освітньо-виховна функція музею і особливості її реалізації на стадії існування класичної музейної моделі.
7. Освітньо-виховна функція музею і особливості її реалізації на стадії існування альтернативної музейної моделі.
8. Зміна статусу музейного відвідувача протягом існування культурно-освітньої функції музеїв.
9. Соціологічні дослідження музеїв: поставлені задачі та необхідність проведення.
10. Шляхи активізації музейної аудиторії.
11. Характеристика європейської моделі СМК (на прикладі Франції)
12. Характеристика американської моделі СМК (на прикладі США).
13. Канали комунікації: специфічні особливості та відмінність від форм СМК.
14. Форми музейної комунікації, їх роль та значення в системі СМК.
15. Визначення, тривалість, методика підготовки й проведення, документаційне забезпечення музейних екскурсій.
16. Принципи класифікацій і подальшої розробки музейних екскурсій.
17. Професійні якості музейного екскурсовода.
18. Визначення, принципи класифікації, методика підготовки і проведення, документаційне забезпечення музейних лекцій.
19. Проблематика, склад учасників, методика підготовки й проведення, результативність музейних конференцій і семінарів.
20. Різноманіття, склад учасників, умови й характер діяльності музейних об'єднань.
21. Роль та задачі нетрадиційних форм музейних комунікацій, важливість їх застосування в музейній практиці.
22. Музейна продукція як допоміжний канал СМК: випуск і розповсюдження.
23. Сувенірна продукція музеїв і її значення.
24. Музейний сайт: значення для музею та вимоги до створення.
25. Новітні музейні технології як складова частина музейної комунікації: види та важливість застосування.
26. Реклама у музейництві – необхідність використання, традиційні та новітні засоби музейної реклами.
39. Музейний менеджмент і маркетинг, їх специфіка як складової частини музейних комунікацій.
40. Характеристика взаємовідносин музеїв і засобів масової інформації.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Обов'язкова:

Основна література

1. Борисова М. «Не-музейные» технологии в работе музеев с посетителями: плюсы и минусы / М. Борисова // Музей. – 2010. – № 8. – С. 12-13.
2. Елшина Е. С. Подготовка и проведение эффективной презентации / Е. С. Елшина // Справочник руководителя учреждения культуры. – 2010. – № 6. – С. 59 – 65.
3. Емельянов Б. В. Экскурсоведение / Б. В. Емельянов. – М.: Советский спорт, 2000. – 224 с.
4. Жарков А. Д. Технология культурно-досуговой деятельности: учеб. пособие / А. Д. Жарков. – М.: МГУК ЦПО: «Профиздат», 2002. – 155с.
5. Камерон Д. Точка зрения: Музей как система коммуникаций и последствия для образования музея / Д. Камерон // Куратор. – Вып. 11. – 1968. –С. 33 – 40.
6. Камерон Д. Исследования музейной аудитории / Д. Камерон, Д. Эбби // Музейные новости. – Вып. 40. – № 2. – октябрь 1961. – С. 34 – 38.
7. Макарова-Таман Н. Г. Детские музеи в России и за рубежом / Н. Г. Макарова-Таман, Е. Б. Медведева, М. Ю. Юхневич. – М., 2001. – 346 с.
8. Маклюэн М. Исследование путей, средств и значения музейного образования для посетителей / М. Маклюэн, Г. Паркер. – Нью-Йорк: Музей города Нью-Йорка, 1969. – 315 с.
9. Масленникова И. А. Музеи Америки: подход к работе с аудиторией / И. А. Масленникова // Справочник руководителя учреждения культуры. – 2009. – № 9. – С. 59 – 64.
10. Медведева Е. Б. Музейная педагогика как новая научная дисциплина / Е. Б. Медведева, М. Ю. Юхневич // Культурно-образовательная деятельность музеев: сб. статей. – М., 2007. – 137 с.
11. Мир музейных технологий. – М., 2007. – 428 с.
12. Музеи. Маркетинг. Менеджмент: Практическое пособие / под. ред. В. Ю. Дукельского. – М., 2001. – 446 с.
13. Музейная педагогика в школе / под. ред. Б. А. Столярова. – СПб: Государственный Русский музей, 2005. – Вып. IV. – М., 2010. – 192 с.
14. Муравьева Н. Я. Формы и виды финансирования в сфере культуры: учебник / Н. Я. Муравьева. – М.: Юрайт, 2004. – 154с.
15. Научно-просветительная работа в естественнонаучных музеях. – М., 2000. – 188 с.
16. Немець К. А. До становлення інформаційної концепції взаємодії суспільства і природи / К. А. Немець // Вісник Харківського університету. Геологія. Географія. Екологія. – Х.: РВВ ХНУ, 2005. – № 704. – С. 50 – 55.
17. Основы музееведения. Учебное пособие / отв. ред. Э. А. Шулепова. – М., 2005. – 504 с.
18. Периль Б. В. Фестивальная практика: опыт case-study / Б. В. Периль // Экология культуры: Инф. бюллетень. – Архангельск, 2002. – № 3 (28). – С. 24 – 73.
19. Рыжкова З. П. Фестиваль как форма коммуникации: Результаты культурного проекта, поддержанного региональной администрацией / З. П. Рыжкова // Справочник руководителя учреждения культуры. – М., 2003. – № 6. – С. 88 – 96.
20. Сапанжа О. С. Основы музейной коммуникации: Учебное пособие / О. С. Сапанжа. – СПб., 2007. – 116 с.
21. Сотникова С. И. Музеология / С. И. Сотникова. – М., 2004. – 321 с.
22. Столяров Б. А. Музейная педагогика. История, теория, практика. Учебное пособие / Б. А. Столяров. – М.: Высш. шк., 2004. – 216 с.
23. Хупер-Гринхилл Э. Новая модель коммуникации для музеев / Э. Хупер-Гринхилл // Музейный язык: объекты и тексты. – Ed. G. Kavanagh. Leicester Univ. Press, 1991. – С. 53 – 61.

24. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике / К. Шеннон. – М., 1963. – 425 с.
25. Шляхтина Л. М. Основы музейного дела: учеб. пособие / Л. М. Шляхтина. – М.: Высшая школа, 2005. – 160 с.
26. Юренева Т. Ю. Музей в мировой культуре / Т. Ю. Юренева. – М., 2003. – 414 с.
27. Юрьева Т. В. Некоммерческие организации. Экономика и управление: учеб. пособие / Т. В. Юрьева. – М.: МУФЕР, 2002. – 107с.
28. Юхневич М. Я поведу тебя в музей: Учеб. пособие по музейной педагогике / М. Ю. Юхневич. – М.: Рос. НИИК, 2001. – 224 с.

Допоміжна

29. Архипова Э. И. Школьный музей в современной образовательной программе / Э. И. Архипова // Историческое и культурное наследие Санкт-Петербурга в системе воспитания юных петербуржцев (Материалы городских педагогических конференций по проблеме воспитания городом) / сост. В. И. Аксельрод. – СПб.: Дворец творчества юных, 1998. – Вып. 3. – 1998. – С. 6 – 12.
30. Березин И. Маркетинговое исследование посетителей детских спектаклей / И. Березин // Практический маркетинг. – М., 2001. – № 4. – С. 97 – 103.
31. Быкова Н. И. Из опыта работы экскурсионно-методического отдела музея-заповедника „Петропавловская крепость” / Н. И. Быкова. // Музей, школа, семья: проблемы музейной педагогики: Труды Гос. музея истории Санкт-Петербурга / сост. Т. А. Чумак. – СПб.: Гос. музей истории СПб., 1996 – Вып. 1. – 1996. – С. 70 – 74.
32. Васильев С. В. Учебная геологическая экскурсия „Камень в городе” / С. В. Васильев, Т. В. Васильева, О. В. Муга // География в школе. – 1999. – № 1. – С. 56 – 63.
33. Великовская Г. В. Мы моделируем музей / Г. В. Великовская // Культурно-образовательная деятельность музеев: сб. трудов творческой лаборатории „Музейная педагогика” кафедры музейного дела. Институт переподготовки работников искусства, культуры и туризма РФ. – М., 1997. – С. 89 – 96.
34. Верещагина Н. П. Поиск и совершенствование активных конкурсно-игровых технологий в краеведческой работе участников программы „Через игру к познанию города” / Н. П. Верещагина // Историческое и культурное наследие Санкт-Петербурга в системе воспитания юных петербуржцев / сост. В. И. Аксельрод. – СПб.: Дворец творчества юных, 1998 – Вып. 2. – 1998. – С. 6 – 12.
35. Глушкова О. И. Экскурсии по Русскому музею для слабослышащих детей младшего школьного возраста / О. И. Глушкова // Седьмые открытые слушания „Института Петербурга”: ежегодная конференция по проблемам петербурговедения, 8-9 января 2000 года / ред. Л. К. Ермолаева, Н. В. Скворцова. – СПб.: Ин-т Петербурга, 2000. – С. 106 – 109.
36. Громова С. Н. Особенности учебных экскурсий в курсе „Петербург - наследник мировых цивилизаций” / С. Н. Громова // Третьи открытые слушания „Института Петербурга”: ежегодная конференция по проблемам петербурговедения, 18 февраля 1996 года / ред. Л. К. Ермолаева, Н. В. Скворцова, Д. Ю. Шерих. – СПб.: Ин-т Петербурга, 1996. – С. 109 – 115.
37. Дмитриева Е. Н. Музей коломенской пастилы: Опыт воссоздания забытого вкуса / Е. Н. Дмитриева // Справочник руководителя учреждения культуры. – 2010. – № 4. – С. 35 – 43.
38. Иксанов А. Г. Как спросить деньги на культуру: методическое пособие / А. Г. Иксанова, А. И. Дымникова. – СПб.: 2005. – 89с.
39. Историческое и культурное наследие Санкт-Петербурга в системе воспитания юных петербуржцев: Материалы городских педагогических конференций по проблеме воспитания городом / сост. В. И. Аксельрод. – СПб.: Дворец творчества юных, 1998. – Вып. 3. – 1998. – 76 с.

40. Кабанова Е. В. Игра-экскурсия „В начале жизни школу помню я ...” по литографии В. П. Стасова „Актовый зал Лицея”: описание интерьера / Е. В. Кабанова // Русский язык в школе: Научно-методический журнал. – 2004. – № 2. – С. 22 – 28.
41. Каштанова Е. Е. Театр в усадьбе Поленова: музейная педагогика как элемент работы с аудиторией / Е. Е. Каштанова // Справочник руководителя учреждения культуры. – 2010. – № 5. – С. 76 – 80.
42. Колесова С. Ю. Краеведческие игры для дошкольников и младших школьников / С. Ю. Колесова // Седьмые открытые слушания „Института Петербурга”: ежегодная конференция по проблемам петербурговедения, 8-9 января 2000 года / ред. Л. К. Ермолаева, Н. В. Скворцова. – СПб.: Ин-т Петербурга, 2000. – С. 109 – 112.
43. Конькова Г. И. Музейная педагогика в стенах научно – исследовательского музея Российской Академии художеств / Г. И. Конькова // Историческое и культурное наследие Санкт-Петербурга в системе воспитания юных петербуржцев: Материалы городских педагогических конференций по проблеме воспитания городом / сост. В. И. Аксельрод. – СПб.: Дворец творчества юных, 1998. – Вып. 3. – 1998. – С. 60 – 65.
44. Коршунова В. Карнавал нас всех объединил / В. Коршунова, Ю. Думачин // Царскосельская газета. – 2000. – 29 июня. – С. 1.
45. Лысюк В. Г. Художественный образ и его пластическое воплощение: Музейно-игровая методика / В. Г. Лысюк, П. Г. Ефимов. – СПб., 2001. – 234 с.
46. Лычко А. Концепция экскурсий И. М. Гревса / А. Лычко // Русская антропологическая школа: сборник статей. – М.: Рос. гос. гуманитар. ун-т, 2004. – Вып. 1. – 2004. – С. 420 – 430.
47. Мазный Н. В. Кинетические принципы организации музейных выставок и проблема сохранения музейной специфики / Н. В. Мазный. – М., 1997. – 198 с.
48. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. – СПб.: Питер, 1999. – 356 с.
49. Макарова-Таман Н. Г. Проект „Дом: детский открытый музей” в Москве / Н. Г. Макарова-Таман // Международный музейно-педагогический семинар „Здравствуй, музей!”. Тез. семинара. – СПб., 1995. – С. 205 – 210.
50. Мастеница Е. Н. Музейный предмет как объект информации и факт культуры / Е. Н. Мастеница // Человек в информационном пространстве цивилизации: культура, религия, образование. Междун. науч. конф. Краснодар-Новороссийск 10-21 сентября 2000 г. – Краснодар, 2000. – С. 87 – 90.
51. Мастеница Е. Н. Пути взаимодействия музея и школы в процессе формирования исторического мышления младших школьников / Е. Н. Мастеница // Музей, школа, семья: проблемы музейной педагогики: Труды Гос. музея истории Санкт-Петербурга / сост. Т. А. Чумак. – СПб.: Гос. музей истории СПб., 1996. – Вып. 1. – 1996. – С.63-70.
52. Мельниченко О. О. Музейное занятие для старшеклассников на основе традиционной экспозиции / О. О. Мельниченко // Музей и общество. Проблемы взаимодействия. – М., 2001. – С. 188 – 194.
53. Музей и подрастающее поколение: труды науч.-практ. центра по проблемам музейн. педагогики ГРМ. – СПб., 1993. – Вып. 3. – 412 с.
54. Мустафина Н. Я. Система платных услуг в сфере культуры: учеб. пособие / Н. Я. Мустафина. – М.: Культура, 2004. – 237с.
55. Нагорский Н. В. Музей и досуг / Н. В. Нагорский // Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля. Міжнародна науково-практична конференція. – К.: Київський національний університет культури і мистецтв, 2004. – С. 247 – 250.
56. Некрасова-Каратеева О. Л. Психологические особенности восприятия картины зрителем – ребенком в музее / О. Л. Некрасова-Каратеева, М. В. Особина // Художественный музей в образовательном процессе. – СПб., 1998. – С. 176 – 180.
57. Никишин Н.А. Музей в пограничном регионе / Н. А. Никишин // Панорама культурной жизни стран СНГ и Балтии. – М., 1996. – № 5. – С. 27 – 40.
58. Павлина Т. М. Музей, как центр сохранения культурных традиций общества / Т. М. Павлина // Сборник материалов регионально научно-практической конференции, посвященной 70-летию Кемеровского областного краеведческого музея. – Кемерово, 1999. – С. 123 – 126.

59. Павлова Н. Новые смыслы музейной коммуникации: от бытия знания – к событию постижения // Музейная коммуникация: модели, технологии, практики. – М., 2010. – С.83-96.
60. Пакалина Е. Н. К истории Художественной студии Радищевского музея: предпосылки, основные этапы, образ преподавания / Е. Н. Пакалина // Справочник руководителя учреждения культуры. – 2010. – № 8. – С. 46 – 57.
61. Панкратова Т. Н. Занятия и сценарии с элементами музейной педагогики для младших школьников: Первые шаги в мир культуры: Учебно-методическое пособие / Т. Н. Панкратова, Т. В. Чумалова. – М.:ВЛАДОС, 2002. – 158 с.
62. Петушкова Н. П. Выпускной бал в историческом музее / Н. П. Петушкова // Музей и общество. Проблемы взаимодействия. – М., 2001. – С. 194 – 197.
63. Погаленко И. А. Об авторской программе для дошкольников „Город мой над Невой” / И. А. Погаленко // Седьмые открытые слушания „Института Петербурга”: ежегодная конференция по проблемам петербурговедения, 8-9 января 2000 года / ред. Л. К. Ермолаева, Н. В. Скворцова. – СПб.: Ин-т Петербурга, 2000. – С. 112 – 117.
64. Поцелуева А. И. Музей и детская аудитория / А. И. Поцелуева // Современный российский реализм: в 10-ти т. Т.V: Будущие поколения – национальное достояние России. – М.: Клуб „Реалисты”, 2009. – С. 283 – 289.
65. Предметный мир культуры: Музейно-экскурсионная программа для начальной школы / сост. Н. Г. Макарова, Е. Б. Медведева, С. Б. Минина, М. Ю. Юхневич. – М., 1994. – 101 с.
66. Ребенок в музее: новые векторы детского музейного движения: учебное пособие для вузов / отв. ред. М. Ю. Юхневич. – М.: РИК, 2006. – 174 с.
67. Ребенок в музее: социологические и психолого-педагогические аспекты // Музееведение. – М., 1993. – С. 119 – 121.
68. Романов Н. И. О задачах и методах экскурсий по искусству / Н. И. Романов // Экскурсионный вестник. – М., 1916. – № 1 – 2. – С. 75 – 78.
69. Ромедер Ю. Методы и средства музейной работы: педагогика обслуживания отдельного посетителя в музее / Ю. Ромедер // Музееведение и охрана памятников: научно-реферативный сборник. – М., 1980. – С. 8 – 11.
70. Семенова Т. М. Из опыта музейной работы (авторские программы в системе занятий по профессиональной ориентации учащихся) / Т. М. Семенова // Музей, школа, семья: проблемы музейной педагогики: Труды Гос. музея истории Санкт-Петербурга / сост. Т. А. Чумак. – СПб.: Гос. музей истории СПб., 1996. – Вып. 1. – 1996. – С. 52 – 63.
71. Семенов С. Провинциальные французские музеи зачастую становятся точкой роста для местного туризма / С. Семенов. – 28 декабря 2008: Электронный ресурс // Режим доступа: http://expert.ru/printissues/ukraine/2008/50/interview_ruch.
72. Скрипкина Л. И. Информативность экспозиций историко-краеведческого музея в свете современных теорий научного познания / Л. И. Скрипкина // Музей в современном мире: традиционализм и новаторство. Труды ГИМ. – М., 1999. – Вып.104. – С. 100 – 123.
73. Степанищева Н.П. К вопросу о методике подготовке музейной экскурсии / Н. П. Степанищева // Краеведческие записки. – Барнаул, 1999. – Вып. 3. – С. 204 – 215.
74. Столяров Б. А. Концепция и программа эстетического воспитания молодежи в условиях взаимодействия школы и музея / Б. А. Столяров, А. Г. Бойко. – СПб.: Борей-Арт, 2001. – 99 с.
75. Столяров Б. А. Концепция педагогического взаимодействия художественного музея и системы образования / Б. А. Столяров, А. Г. Бойко // Художественный музей в образовательном процессе. – М., 1998. – С. 136 – 148.
76. Сурво М. В. Взаимодействие музеев со СМИ как основной инструмент PR / М. В. Сурво // Справочник руководителя учреждения культуры. – 2009. – № 10. – С. 65 – 70.
77. Туркина О. А. „К нам на огонек” – музейный проект для людей с ограниченными возможностями и их семей / О. А. Туркина // Справочник руководителя учреждения культуры. – 2009. – № 7. – С. 72 – 80.

78. Фруменкова Т. Г. Учебные экскурсии и научные экспедиции студенток и преподавателей Женского педагогического института в начале XX в. / Т. Г. Фруменкова // Петербуржец путешествует: материалы конференции, 2-3 февраля 1999 года / сост. Л. И. Кашпур, В. А. Фролов. – СПб.: Гос. музей истории СПб., 2001. – С. 164 – 171.
79. Хадсон К. Влиятельные музеи / К. Хадсон. – Новосибирск, 2001. – 391 с.
80. Чекоданова К. К. Возможности экскурсионного раскрытия темы „Церковная реформа Петра I” в работе с учащимися / К. К. Чекоданова // Историческое и культурное наследие Санкт-Петербурга в системе воспитания юных петербуржцев: Мат. городских педагогических конференций по проблеме воспитания городом / сост. В. И. Аксельрод. – СПб.: Дворец творчества юных, 1998. – Вып. 3.– С. 70 – 73.
81. Чесняк М. Г. Перспективы использования музея в воспитании гражданственности и патриотизма студентов / М. Г. Чесняк // Материалы межвузовской научно-методической конференции „Организация воспитательной работы в вузе: традиции и современность”. – Ставрополь: СИЭУ ФПГТУ, 2008. – С. 151 – 154.
82. Шухман Л. П. Формирование музейной культуры детей и подростков в сфере досуга / Л. П. Шухман // Сборник материалов региональной научно-практической конференции, посвященной 70-летию Кемеровского областного краеведческого музея. – Кемерово, 1990. – С. 101 – 103.
83. Щеглова Н. П. Программа деятельности музея истории школы как компонент образовательного процесса / Н. П. Щеглова // Историческое и культурное наследие Санкт-Петербурга в системе воспитания юных петербуржцев: Материалы городских педагогических конференций по проблеме воспитания городом / сост. В. И. Аксельрод. – СПб.: Дворец творчества юных, 1998. – Вып. 3. – С. 12 – 18.
84. Юсов Б. П. Восприятие искусства и возрастные особенности школьников / Б. П. Юсов // Роль художественных музеев в эстетическом воспитании школьников. – Ч. 1. – М.: Советский художник, 1973. – С. 43 – 46.
85. Юхневич М. Ю. Педагогические, школьные и детские музеи в дореволюционной России: метод. пособие / М. Ю. Юхневич. – М., 1990. – 276 с.

Інформаційні ресурси

1. Закон України про музеї та музейну справу. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80>
2. Проблеми та здобутки музейної справи в Україні на сучасному етапі (оглядова довідка за матеріалами преси). Електронний ресурс. Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/225724;jsessionid=19B908BE02DF79F34CAEC87AB0A0DBB5>
3. Стан та проблеми музейної справи в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу: http://getmanps.at.ua/publ/stan_ta_problemi_muzejnoji_spravi_v_ukrajini/1-1-0-52
4. Історія розвитку музейної справи в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/10561127/kulturologiya/istoriya_rozvitku_muzejnoyi_spravi_ukrajini
5. Музейний простір. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://prostir.museum.ua>
6. Музеї под открытым небом. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://moscow-museums.ru/muzei-pod-otkryityim-nebom-skansen/>
7. Музеї США. Електронний ресурс. Режим доступу: https://muzei-mira.com/muzei_sha
8. Харківський художній музей. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://artmuseum.kh.ua/ru/>
9. Харківський історичний музей ім. М.Ф. Сумцова. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://museum.kh.ua/>
10. Харківський літературний музей. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://kh.vgorode.ua/reference/muzey/36488-kharkovskiy-lyteraturnyi-muzei>
11. Clío-science: проблеми історії і междисциплінарного синтезу. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id>